

זעת בית שמאי שממנת וממתנת עד שתגדיל

במשנה בתחילת פרק בית שמאי (יבמות קז.) שנינו: אמרו להם בית הלל לבית שמאי, ממאנת והיא קטנה אפילו ד' וה' פעמים. אמרלו להם בית שמאי, אין בנות ישראל הפקר, אלא ממאנת וממתנת עד שתגדיל ותמאן ותנשא.

והגמרא (קז:): מקשה מהו שחזרו בית שמאי ואמרו שלכשתגדיל 'תמאן ותנשא', הלא כבר מיאנה בעודה קטנה, ואף אם לדעת בית שמאי אין לה להינשא בשנית, אך מדוע צריכה לשוב ולמאן כשתגדיל. ויישבה הגמרא בשני אופנים: אמר שמואל, עד שתגדיל ותאמר רוצה אני במיאונים הראשונים. דהיינו, שמה שהוסיפה המשנה שלכשתגדיל 'תמאן ותנשא' היינו שתקיים את המיאון הראשון, אך אינה צריכה לשוב ולמאן.

עוד מיישבת הגמרא: עולא אמר, תרתי קתני, או שתמאן ותגדיל ותיארס, או שתמאן ותנשא לאלתר. דהיינו שסוף המשנה 'ותמאן ותנשא' היינו אפשרות נוספת לדעת בית שמאי, שיכולה למאן ולהינשא מיד, כי מאחר וכל טעמם של בית שמאי שאין בנות ישראל הפקר, והרי דעתם שנשואות אינן ממאנות - ממילא יכולה למאן ולהינשא ובאופן זה לא תצטרך להמתין.

ובביאור דברי רבא המצריך לדעת בית שמאי שתגדיל ותאמר רוצה אני במיאונים הראשונים, כתב רש"י: רוצה אני, שמא חזרה, ע"כ. ומפשטות דברי רש"י משמע שאם אכן היתה חוזרת בה מהמיאון, בטל המיאון ושבה להיות אשתו מדרבנן כבתחילה.

ביאור הקר"א שנחלקו עולא ושמואל בביאור טעם ב"ש שלא יהיו בנות ישראל הפקר

ובקרבן אורה כתב בביאור מחלוקת עולא ושמואל, שנחלקו בביאור טעמם של בית שמאי שלא יהיו בנות ישראל הפקר, שלדעת שמואל כוונת בית שמאי שכשמתארס או נישאת אחר המיאון נראה הדבר כהפקר, כיון שיש לחוש שמא חזרה בה ממיאונה הראשון - ואף שבודאי אינה יכולה לבטל המיאון בחזרתה, מכל מקום נראות בנות ישראל כהפקר. ואילו לדעת עולא, סברת בית שמאי היא שבריבוי המיאונים נראה הדבר כהפקר, ומשום כך ביאר עולא שאין האיסור אלא להתארס אחר המיאון, ואילו אם תינשא אחר מיאונה, מותרת אף בקטנות, כיון שאחר שנשאת שוב אינה יכולה למאן לדעת בית שמאי.

והוסיף הקרבן אורה עוד, שאפשר שנחלקו שמואל ועולא בדעת בית שמאי שאין נשואה ממאנת, מה יהיה הדין בנשואה שעברה ומיאנה, שלדעת שמואל אם עברה ומיאנה הוי מיאון - ולכן לא יכול היה לפרש השמנה כדעת עולא, שכן לא תועיל במה שתינשא שעדיין אם תמאן יהיה מיאונה מיאון ובנות ישראל אינן הפקר. משא"כ לדעת עולא נשואה אינה ממאנת אף בדעיבד, ולכך יכול היה להתיר לדעת בית שמאי למאן ולינשא מיד. [ובתוספות (ד"ה תרי) הביאו מהירושלמי שדן בענין זה בנשואה שמיאנה אם מיאונה מיאון בדיעבד].

ועל כל פנים לדברי הקרבן אורה נראה שכל מה שצריכה לומר 'רוצה אני במיאונים הראשונים', ופירש רש"י שהוא משום 'שמא חזרה', אין זה מחמת שבאמת יש צד שמא חזרה בה - אלא שהכל הוא כדי שלא יראה הדבר כאילו חזרה בה והועילה משהו בחזרתה.

ספק החזו"א בביאור דברי רש"י שחיישין שמא חזרה ממיאונה

והנה החזו"א (אה"ע סימן קיא אות יא) אף הוא עמד על דברי רש"י וכתב: פירש רש"י שמא חזרה, ומשמע שאם לא נשאת לאחר וחזרה ממיאונה - בטל מיאונה. והיינו שלמד דברי רש"י כפשוטם שנראה שיכולה לחזור בה ממיאונה. אמנם מוסיף החזו"א ומבאר כוונת רש"י בדרך אפשר, שרק מהדרינן שתחזור ותנשא לראשון, אבל מיאונה קיים אף שחוזרת, עכ"ד. וביאר דבריו בספר עלי דשא (יבמות, סימן ס) שבאמת אין המיאון בטל בחזרתה, אלא שיש לחוש ללעז שיש בני אדם שלא שמעו ממיאונה ורק שמעו מחזרתה, לכן לכתחילה מהדרינן שתנשא שנית לבעלה הראשון.

ואמנם אחר שזכינו לדברי הקרבן אורה, אפשר לומר שאף החזו"א לכך נתכוון, שיש לעשות כן כדי שלא יהיו בנות ישראל נראות כהפקר, ולכן תקנו שתחזור ותנשא שנית לבעלה הראשון [ולא מחמת שלא שמעו ממיאונה, אלא אפילו אם שמעו ממיאונה, עצם היציאה מאחד וכניסה לאחר במיאון יש בו משום 'הפקר'].

ובערוך השולחן (אה"ע סימן קנד סי"א) כתב להסתפק אם אחר המיאון נשארה בביתו, ובא עליה, אם כתבטל המיאון בכך או לא. ומסיק שם שלא התבטל המיאון בכך, שמאחר ומיאנה בו הרי היא כמפותה בעלמא, ופיתוי קטנה הרי הוא אונס, ואפילו לדעת הרמב"ם (איסור"ב פ"ג ה"ב) שאינו סובר שפיתוי קטנה הוא אונס, מכל מקום גם קידושין אין כאן, והרי זה כזות בעלמא. ובודאי שאסור הוא לבוא עליה אחר מיאונה, כי רק קודם מיאון אין זה כזות כיון שנשאה בתקנת חכמים, אבל אחר המיאון הוה כזות בעלמא ואסור. וצריך להבין מה היה הסלקא דעתך של הערוך השולחן שתועיל הישארותה בביתו לבטל את המיאון, והיכן מצאנו כדבר הזה. ובספר אוצר ביאורים תלה דברי הערוך השולחן בדברי רש"י הנזכרים וביאור החזו"א.

עולא ושמואל נחלקו אם תלו חכמים את המיאון או שאסרו להתארס

ולכאורה היה אפשר להוסיף עוד בביאור מחלוקת עולא ושמואל, וזאת בבואנו לבאר גדר תקנת חכמים לדעת בית שמאי במה שתקנו שלא תמאן ותיארס ותשוב ותמאן כדי שלא יהיו בנות ישראל

חזרה

ממיאון

יום רביעי כג סיון

יבמות דף קז

להצטרפות לקבלת החידוש
a8843414@gmail.com

כהפקר, שלכאורה אפשר לבאר גדר התקנה בשני דרכים: א' מצד דין המיאון כיון שמיאנה בטלו הקידושין הראשונים, אלא שתקנו חכמים שלא תשוב ותתקדש כדי שלא יהיו בנות ישראל כהפקר. ב' תקנת חכמים היתה בגוף המיאון, שתקנו שאף כשממאנת יהיה מיאונה תלוי ועומד עד שתגדיל ורק אם עד גדלותה עומדת במיאונה - אז מועיל המיאון.

והיה אפשר לומר שבזה נחלקו עולא ושמואל, שלדעת עולא גדר התקנת חכמים הוא באופן הראשון שכל תקנת חכמים היתה שלא תשוב ותתקדש מטעם זה, ולכן אם נישאת אין כל חסרון, כיון שמצד המיאון - הרי המיאון בעינו עומד ואינה תלויה עוד בבעלה הראשון. מאידך, שמואל סבר שגדר התקנה הוא כביאור השני, שהתקנה היתה בדין המיאון שאף אם מיאנה, תלוי המיאון ועומד עד שתגדל, ולכן אינה יכולה אף לינשא - שהרי אין נישואיה תופסים כיון שעדיין קידושיה הראשונים לא פקעו לגמרי והם תלויים וממתינים לגדלותה, אם תאמר 'רוצה אני במיאונים הראשונים'.

האם להלכה לדעת בית הלל יכולה לחזור בה מהמיאון

לפי זה אפשר לפרש דברי רש"י כפשוטם ממש, כי מאחר שזה גדר התקנת חכמים, הרי אם תחזור בה מהמיאון - בטל המיאון, כיון שמעולם לא פקעו הקידושין במיאונה. ואמנם כל זה אינו אלא בדעת בית שמאי, משא"כ לדעת בית הלל שיכולה למאן ולהתקדש ולחזור ולמאן ד' וה' פעמים - אם כן ודאי לא תועיל בחזרתה אחר המיאון וכסברת הערוך השולחן, שכיון שמיאנה הויא בעילתו בעילת זנות וכמפותה בעלמא.

ואמנם בתשובת הגאונים (תשו' גאוני מזרח ומערב קפד) מבואר שלאחר מיאון אם רצתה לחזור לו והיא עדיין קטנה, אינה צריכה קידושין, וסגי לה בקידושין הראשונים. ורק אם נשתתה במיאונה עד שתגדל, אז צריכה לחזור ולקדש. ומאידך הצפנת פענח (אישות פ"ב ה"ט) נקט שבטעודה קטנה כלל לא מהני חזרתה, ובשו"ת רב פעלים (ח"ב אה"ע סימן כט) נקט שאין חזרתה מועילה כיון שאין לה דעת בקטנותה, ורק בשעת גדלות יכולה היא לחזור מהמיאון הראשון.

אם נישאת לאחר וחזרה בה אם מועיל להחזיר הקידושין הראשונים

ובספר קובץ הערות ומראי מקומות דקדק מלשון החזון איש 'שאם לא נשאת לאחר וחזרה ממיאונה בטל מיאונה', דהיינו רק אם לא נשאת לאחר יש לומר שלדעת רש"י בטל מיאונה, אך אם נישאת לאחר ודאי שמיאונה שריר וקיים ואינה יכולה לחזור בו. ולכאורה אם נבאר בדברי רש"י שלדעת בית שמאי אין המיאונים נגמרים עד שתגדיל, אם כן יש לדון אם יהיה חילוק זה - שבמקום שנישאת לאחר ובכך מיאנה, שוב אינה יכולה לחזור בה.

ואמנם יתכן שגם אם נפרש שלדעת בית שמאי תקנו חכמים שאין המיאון מתקיים עד שתגדיל, היינו דוקא כשממאנת בדיבור, אך אם ממאנת על ידי נישואין לאחר, לדעת בית שמאי שנישואה אינה יכולה לשוב ולמאן, אם כן יתכן שבאופן זה כלל לא תקנו שלא יתקיים המיאון. ועדיין במקום שמיאנה בדיבור אינה יכולה לדעת שמואל להינשא, אף שעל ידי זה לא תוכל למאן, כי מאחר ובמיאון בדיבור יכולה היתה להתקדש ולא להינשא ממילא תקנו חכמים שמיאון זה תלוי עד שתגדיל, וממילא אינה יכולה להינשא עתה שעדיין אין מיאונה מיאון.

גם בצפנת פענח (אישות פ"ב ה"ט) נקט שאף כשנשאת לאחר יכולה לחזור בה מהמיאון ולחזור לראשון, וזאת לפי דעתו שביאר ענין החזרה מהמיאון כפשוטו, כפי שיבואר להלן.

ויש לדון עוד אימתי צריכה לקיים את המיאון, האם אחר שתגדיל או קודם שתגדיל קצת. וביאור הספק, שאם ננקוט שמיאונה היה מיאון גמור אלא שמשום חשש לזות אסורה להיארס עד שתגדיל, ומשום חשש לזות שמא חזרה בה מצריכים אותה לקיים את מיאונה, אם כן אפשר שאחר שתגדיל תקיים מיאונה ואזי מתבטל החשש שמא חזרה בה. כי אילו היה החשש קיים שמא חזרה בה, אם כן לא יועיל מה שעכשיו תקיים את מיאונה, כיון שבגדלותה שוב אינה יכולה למאן. משא"כ אם אכן דין החזרה הוא באמת, שאין המיאון נגמר עד שתגדיל, על כרחך שקודם שתגדיל מעט מתקיים המיאון. אמנם יתכן שגם לכך מספיק שמיד אחר שתגדיל תאמר שעדיין היא במיאונה, ואז נוקטים אנו שלא חזרה בה וממילא חל המיאון קודם שהגדילה [אלא שיש לדון אם נאמנת על דבר זה].

חקירת הצפנת פענח בגדר מיאון אם הוא ביטול למפרע או גדר של עשיית דין

ובצפנת פענח (ח"ב תנינא עמוד 126 טור ד; על הרמב"ם קונטרס השלמה לחלק רביעי דף כז טור ב) דן בעיקר דין מיאון האם הוא ביטול גמור למפרע לקידושין, או שאינו אלא גדר של עשיית דין. וכתב להוכיח מדברי שמואל בדעת בית שמאי שצריך שתאמר לכשתגדיל 'רוצה אני במיאונים הראשונים', אשר מדבריו מבואר ששייך חזרה על מיאון, ומוכח מכך שמיאון הוא עשיית דין ולא רק ביטול למפרע. והיינו כי אילו היה זה ביטול למפרע, הרי שסברת הערוך השולחן אמת שהתבטלו הקידושין ונמצאת בעילתו בעילת זנות ומה שייך לחזור בו מהמיאון. משא"כ אם המיאון הוא עשיית דין חדש - אפשר לבאר שכיון שחזרה בה בטל הדין וחזר המצב לקדמותו.

עוד דן הצפנת פענח (שם) אם מועיל למיאון חזרה תוך כדי דיבור, וציין לדברי הגמרא במסכת יבמות שמשמע שם שיכולה לבטל את המיאון. וביאור דבריו, כי גם דין זה אם אפשר לחזור תוך כדי דיבור מהמיאון, תלוי בחקירה הנ"ל בדין מיאון אם הוא ביטול למפרע או גדר של עשיית דין. כי אם הוא ביטול למפרע הרי מיד כשאמרה שאינה רוצה ומיאנה בו בטלו הקידושין הראשונים וביאתה ביאת זנות, ומה תועיל בחזרתה תוך כדי דיבור. אמנם אם גדר המיאון עשיית דין - הרי שיש לדונו ככל גדרי דיני התורה שתוך כדי דיבור כדיבור וביטלה את חלות עשיית דין המיאון.

"הצפנת

פענח דן

בעיקר

דין מיאון,

האם הוא

ביטול גמור

למפרע

לקידושין,

או שאינו

אלא גדר

של עשיית

דין. וכתב

להוכיח

מדין חזרה

ממיאון,

שגדרו דין

ששייך ממנו

חזרה"

החידוש היומי

מוקדש

להצלחת

הר"ר ישראל ב"ר יקותיאל

שיחיה לאו"ט אמן